

مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی

مهدی عرب‌پور / کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ☞ arabpour1369@gmail.com
 رضا مهکام / استادیار گروه روان‌شناسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ☞ reza.mahkam@gmail.com
 علی ابوترابی / استادیار گروه روان‌شناسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ☞ aliaboutorabi1400@gmail.com
 دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۱ - پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۴
 https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

چکیده

پژوهش حاضر با هدف استخراج مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی (قرآن و حدیث) انجام شده است. در این پژوهش، به منظور تحلیل مؤلفه‌های پیشگیری از خیانت زناشویی، از جملات توصیفی - تبیینی منابع اسلامی و از روش «تحلیل محتوا» و «معناشناسی زبانی» استفاده شده است. برای تعیین مؤلفه‌های مفهومی نیز عملیات مقوله‌بندی و مفهوم‌سازی بر مضمون‌های اصلی متون انتخاب انجام گرفته است. در بررسی روایی محتوای مؤلفه‌های استخراج‌شده براساس نظرات پنج کارشناس، هر مؤلفه‌ای که دست کم مقدار CVR آن ۰/۹۹ به بالا بود و همچنین مؤلفه‌ای که شاخص CVI آن برابر با ۰/۷۹ و بالاتر از آن بود، تأیید شد. یافته‌های پژوهش نشان داد مؤلفه‌های بازدارنده‌گی از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی شامل چهار مؤلفه «مدیریت بینش»، «مدیریت ارضا»، «مدیریت حریم» و «مهارگری» است.

کلیدواژه‌ها: مؤلفه، پیشگیری، خیانت زناشویی، منابع اسلامی.

خانواده از ابتدای تاریخ در بین تمام جوامع بشری اصلی‌ترین نهاد اجتماعی، زیربنای جوامع و منشأ فرهنگ‌ها و تمدن‌ها بوده است (زارعی توپخانه و همکاران، ۱۳۹۲). توجه به این بنای مقدس و به‌ویژه کانون محوری آن، یعنی روابط زوجین و هدایت آن به جایگاه واقعی و ارتقای این روابط همواره سبب اصلاح و حفظ خانواده بزرگ انسانی بوده و غفلت از آن، موجب سقوط خانواده و جامعه به شمار آمده است.

از سوی دیگر، ازدواج به مثابه کلی‌ترین قرارداد پذیرفته‌شده بین زوج‌ها، همواره به واسطه عواملی شکننده بوده است. شکنندگی ازدواج و روابط زناشویی بین زوج‌ها عموماً از عوامل متعددی نشئت می‌گیرد و این مقوله از تفاوت‌های فردی و فرهنگی تا کنش هریک از طرفین را شامل می‌شود (شارع‌پور و همکاران، ۱۳۸۹).

یکی از انواع تخریب اعتماد در روابط بین‌فردی که می‌تواند تأثیرات منفی عمیقی به دنبال داشته باشد، آسیب در اعتماد زوج‌ها به سبب «خیانت همسر» (Infidelity) است. «خیانت زناشویی» (marital infidelity) مشکلی تکان‌دهنده برای خانواده‌ها و مسئله‌ای رایج برای زوج‌درمانگران است (همان).

طبق برآوردها، بین ۲۱ تا ۷۰ درصد زنان و ۲۶ تا ۷۵ درصد مردان در ایالت متحده آمریکا، دست‌کم یک‌بار در طول زندگی زناشویی به روابط خارج از ازدواج (Extramarital relations) روی می‌آورند (جینفربو، ۲۰۰۹). هنوز هیچ آماری درباره میزان شیوع بی‌وفایی زناشویی در ایران منتشر نشده، اما بعضی تحقیقات اشاره‌هایی به این موضوع کرده‌اند. برای مثال، بیشترین آمار قتل‌های خانوادگی که ۳۰ درصد است - مربوط به زنانی است که به سبب رابطه نامشروع و سوءظن، توسط همسران خود به قتل رسیده‌اند (فتحی و همکاران، ۱۳۹۲).

۱. بررسی‌های مفهومی

ریشه واژه خیانت «خون»، در معانی گوناگونی به کار رفته است. *راغب اصفهانی در المفردات*، «خیانت» را بیشتر در خصوص شکستن عهد و امانت به کار برده و آن را مخالفت کردن با حق به سبب نقض عهد در خفا تعریف نموده که ضد آن «امانت» است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۳۰۵).

ابن فارس در معجم المقاییس اللغة آن را «نقصان وفاء» دانسته است (ابن فارس، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۳۳۱). *طریحی در مجمع البحرین* «خیانت» را به معنای «مخالفت با حق، نقض عهد در پنهانی و مقابل امانت» به کار برده است (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۶ ص ۲۱۴).

طبرسی در تفسیر *مجمع البیان* «خیانت» را «نقض عهد و پیمان» می‌داند (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۴، ص ۸۵۰). علامه طباطبائی در تفسیر *المیزان* معنای عامی برای آن قائل است و آن را «نقض هر حقی که قرار داده شده است، چه در عهد و چه در امانت» می‌داند (طباطبائی، ۱۴۰۲ق، ج ۹، ص ۱۱۳).

در میان منابع و پژوهش‌های روان‌شناختی برای «خیانت زناشویی» یا «روابط فرزانوشویی» تعاریف متعددی

ذکر شده که وجه مشترک آنها وجود هرگونه رابطه‌ای اعم از عاطفی یا جنسی خارج از بافت ازدواج و با غیر از شریک زندگی است.

آویرام و آمیچای هامبورگر (Aviram, I., & Amichai-Hamburger, Y, 2005) «خیانت زناشویی» را براساس یک تعریف کلی، نقض تعهد در رابطه دو نفره تعریف کرده‌اند که منجر به شکل‌گیری درجاتی از صمیمیت عاطفی و فیزیکی با فردی خارج از این رابطه می‌شود. در تعریفی دیگر، «خیانت» شامل برقراری ارتباط جنسی یک فرد متأهل با جنس مخالف، خارج از چارچوب خانواده (غیر از همسر) است (رفیعی و همکاران، ۱۳۹۰).

اکبری (۱۳۸۹) روابط فرازناشویی را تجاوز یک همسر از مقررات معمول بین همسران در سطحی از روابط جنسی نامشروع می‌داند که خارج از حیطه زناشویی باشد.

گلاس (Glass, 1988) سه نوع متفاوت از رابطه خارج از ازدواج را شناسایی کرد: نوع اول درگیری عاطفی بدون مقاربت جنسی؛ نوع دوم داشتن رابطه جنسی بدون درگیری عاطفی؛ نوع سوم ترکیبی از دو نوع قبلی که شامل رابطه جنسی و عاطفی است. نوع سوم آسیب‌زنده‌ترین حالت به ازدواج است (کمبل، ۲۰۰۹).

ویکس و همکاران (Weeks & et al, 2008) روابط فرازناشویی (خیانت) را نقض پیمان فرضی یا تعیین‌شده زوجین درخصوص انحصارطلبی عاطفی و یا جنسی می‌دانند.

۲. پیامدهای خیانت زناشویی

به‌طور کلی، خیانت زناشویی تأثیر قابل‌توجهی بر زوجها و خانواده‌ها دارد. اثرات آن می‌تواند در روابط هر دو طرف و نیز روابط خانوادگی و شبکه حمایتی اجتماعی یکی از زوجین جریان داشته باشد (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸، به نقل از: سابوتنیک و هریس، ۲۰۰۵).

افرادی که همسر آنها مرتکب خیانت می‌شود احساس می‌کنند آماج ظلم واقع شده‌اند و نسبت به همسر خویش خشم پیدا می‌کنند. آنها ممکن است نسبت به خود نیز به عللی دچار خشم شوند. احساس شرم از این رویدادها نیز می‌تواند بر حس خشم بیفزاید و زوجین ممکن است اعتماد به همسر خویش را از دست بدهند (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸، به نقل از: واگان، ۲۰۰۳). در عین حال ممکن است احساس فقدان هویت و عزت نفس و احساس بی‌اهمیت بودن برای همسر نیز در آنان به وجود آید (رک: اسپرینگ و اسپرینگ، ۱۳۹۶).

برای کسی که در رابطه با شخص سومی درگیر است نیز تأثیرات روان‌شناختی منفی - از جمله احساس گناه و از دست دادن عزت نفس - وجود دارد. این شخص ممکن است احساس کند که باید از همسر خویش در برابر آسیب‌های مرتبط با خیانت محافظت کند (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸، به نقل از: واگان، ۲۰۰۳).

قهاری (۱۳۹۴) پیامدهای خیانت را برای زوجین اینچنین برمی‌شمارد: ۱. اختلال در عملکرد روزانه؛ ۲. متوقف شدن فعالیت‌های لذت‌بخش؛ ۳. مشکلات بین‌فردی در روابط زناشویی؛ ۴. کاهش عملکرد شخصی؛ ۵. انزوای

اجتماعی؛ ۶ اختلال استرس پس از سانحه؛ ۷. خشونت؛ ۸. تغییر باورها؛ ۹. تحت تأثیر قرار گرفتن عزت نفس زوج خیانت‌دیده؛ ۱۰. هیجان‌های منفی (مانند شرم، خشم، تحقیر، حسادت، تنفر، ناامنی)؛ ۱۱. رفتارهای ناکارآمد؛ ۱۲. مختل شدن روال طبیعی زندگی؛ ۱۳. تصمیم‌گیری عجولانه برای جدایی؛ ۱۴. افسردگی؛ ۱۵. احساس رهایی و رضایت، به‌ویژه برای زوج‌هایی که زندگی پرتنش داشته و خیانت و عهدشکنی تیر خلاصی به زندگی آشفته و پرتعارض آنها بوده است.

با توجه به ابعاد گوناگون بحث «خیانت زناشویی» و گستردگی آن در میان زوج‌ها و تأثیر زیاد آن در انحلال پیوند خانواده‌ها و مختل شدن پیوند زناشویی، شناسایی عوامل بازدارنده از آن دارای اهمیت بسیار است (چوپانی و همکاران، ۱۳۹۶).

۳. پیشینه بحث

با توجه به آثار مخرب خیانت زناشویی، پیشگیری از این مسئله دارای اهمیت است. در پژوهش‌های صورت گرفته درخصوص خیانت زناشویی، علاوه بر اهمیت و لزوم به‌کارگیری اقدامات پیشگیرانه از خیانت زناشویی، بر عوامل بازدارنده از خیانت زناشویی نیز تأکید شده است (فلاحیان و همکاران، ۱۳۹۸؛ نجاراصل و همکاران، ۱۳۹۹؛ گودرزی، ۱۳۹۸).

افشاری کاشانیان و همکاران (۱۳۹۸) بر آموزش و غنی‌سازی خانواده‌ها نسبت به عواملی همچون کسالت‌بار شدن زندگی، نیازهای عاطفی و جنسی سرکوب‌شده، و کسب هیجان تأکید کرده‌اند.

آذربار و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود، برای پیشگیری از خیانت زناشویی بر سه عامل حل مسئله، بازداری پاسخ، و انعطاف‌پذیری شناختی تأکید نموده‌اند.

شاره و توکلی (۱۳۹۹) نقش تجارب اولیه فرد در خانواده اصلی را عامل مهمی در پیشگیری از خیانت زناشویی می‌دانند.

خامسان و همکاران (۱۴۰۰) بر مقوله محوری برآورده نشدن نیازهای جنسی و عاطفی در شکل‌گیری خیانت زناشویی تأکید دارند و برای پیشگیری از خیانت زناشویی، راهکارهای درمانی و مشاوره و راهکارهای آموزشی را برای غنی‌سازی روابط زوجین پیشنهاد می‌دهند.

۴. اهمیت «خیانت زناشویی» در ادیان الهی

این نکته قابل توجه است که «مذهب و معنویت» بخش انفکاک‌ناپذیر هویت افراد و آداب و رسوم خانوادگی را تشکیل می‌دهد. در ادیان بزرگ دنیا (مانند مسیحیت و اسلام) و ادیان شرقی، ازدواج از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و روابط خارج از ازدواج و خیانت پذیرفته شده نیست و تعهد و احترام به خانواده، اصل اساسی در ازدواج به شمار می‌رود، هرچند مفهوم «تعهد» و «پیمان‌شکنی» براساس توقعات فرهنگی متفاوت است (پلوسو، ۲۰۱۵).

با توجه به اهمیت دین اسلام به مثابه کامل‌ترین و آخرین دین بشری و به عنوان دین رسمی جامعه ایران، توجه به آموزه‌های آن در این زمینه دارای اهمیت است. خیانت از اموری است که در منابع دینی از آن نهی شده است: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید به خدا و پیامبر خیانت نکنید و (نیز) در امانات خود خیانت روا مدارید، در حالی که می‌دانید (این کار گناه بزرگی است)» (انفال: ۲۷).

از خیانت در روابط زوجین و مسائل خانواده نیز در متون دینی به شدت نهی شده است و وفاداری به عهد و پیمان از حقوق اساسی زوجین به شمار می‌رود. پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «مرد بر زن این حق را دارد که به عهد و وعده‌اش با او وفادار بماند، کسی را در فرزندانش با او شریک نگرداند و به او خیانت نوردد» (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۴۴).

خیانت در روابط خارج از ازدواج از سخت‌ترین مصادیق خیانت به شمار می‌رود که معمولاً با مفهوم «زنا» از آن یاد می‌شود. در روایات اسلامی، زوجین به حفظ پیمان زناشویی ترغیب شده و از خیانت زناشویی به شدت نهی گردیده‌اند. قرآن کریم می‌فرماید: «و به زنا نزدیک نشوید که کار بسیار زشت و بد راهی است» (اسراء: ۳۲).

خیانت زناشویی از عوامل اصلی ازهم‌پاشیدن پیوند زناشویی ذکر شده است. پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «چهار چیز است که وارد خانه‌ای نمی‌شود، مگر آنکه آن را ویران می‌کند: خیانت، ... زنا» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۶، ص ۱۸۷). پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «زنا نکنید که خداوند لذت زنانتان را از کامتان می‌برد» (طبرسی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۵۰۸).

امام رضا ﷺ علل حرمت خیانت زناشویی را چنین توصیف می‌نماید: «خداوند زنا را حرام کرد به سبب مفاسدی که دارد؛ مانند قتل نفس، از بین رفتن نسب افراد، رها شدن تربیت اطفال، فساد ارث و مانند آن» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۳۰۷).

در روایت دیگری آمده است: «زنا حرام شده است؛ به علت آنکه قانون ارث و ریشه نسب‌ها را از بین می‌برد. زن زناکار نمی‌داند از نطفه چه مردی باردار شده است. فرزند زنا، پدر و ارحام پدری خود را نمی‌شناسد و نمی‌داند اقربای واقعی او کیستند» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰، ص ۱۶۳).

بر این اساس، خیانت زناشویی از دیدگاه اسلامی عبارت است از: خارج شدن از اوامر الهی و ارتکاب منہیات پروردگار درخصوص زندگی زناشویی و نقض پیمان شرعی که زوجین با هم می‌بندند، که این نقض عهد شامل هرگونه روابط جنسی یا عاطفی (حضور، غیرحضور) است که فرد با غیر از همسر خود داشته باشد که از نظر شرعی جایز شمرده نشود.

در منابع اسلامی به عوامل بازدارنده از خیانت زناشویی اشاره شده است؛ همچون عفت‌ورزی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۳، ص ۳۲۳)، ورع (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۶۶، ص ۳۹۱)، کرامت نفس (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص

(۲۳۱)، غیرت‌ورزی (حعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۲۳۵)، تأمین نیازهای عاطفی همسر (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۵۳)، تأمین نیازهای جنسی همسر (حعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۴۱)، آراستگی همسران برای یکدیگر (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۱۶۵)، پوشش مناسب (حعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۶، ص ۱۸۶)، و مدیریت ارتباطات اجتماعی (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۶۵) که با توجه به جامع‌نگری نگاه دینی، واضح است که آموزه‌های دینی در سه سطح «شناخت»، «هیجان» و «رفتار» در مقام تبیین مؤلفه‌هایی است که موجب بازدارندگی از خیانت زناشویی است.

زمانی می‌توان یک مفهوم یا سازه روان‌شناختی را مبتنی بر اصول اساسی یک فرهنگ دانست که تعاریف، مؤلفه‌ها و نشانگرهای آن با تکیه بر منابع دینی، اجتماعی، ادبیات، باورها و آموزه‌های آن فرهنگ معین، توسعه داده، تبیین شوند. بنابراین با توجه به اهمیت پیشگیری از خیانت زناشویی، تبیین مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی در منابع اسلامی ضروری محسوب می‌شود و می‌تواند علاوه بر گسترش حوزه متون دینی و انعکاس قابلیت کاربرد آن در علم روان‌شناسی، راه را برای سایر پژوهشگران در زمینه‌های گوناگون پژوهشی هموار کند. بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر بررسی مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی با استفاده از نظر کارشناسان و براساس اصول روان‌سنجی است.

۵. روش پژوهش

به منظور تحلیل مؤلفه‌های پیشگیری از خیانت زناشویی، در این مقاله از جملات توصیفی - تبیینی موجود در متون اسلامی (قرآن و حدیث) در روش «تحلیل محتوا» (content Analysis) استفاده گردیده است. مؤلفه‌های مفهومی (conceptual component) به‌منزله معنای اصلی پیام موجود در جملات کتب لغت، اصطلاح و متون اسلامی در نظر گرفته شده‌اند (سرمد و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۳۳). واحدهای تحلیل (analysis units) را جملات توصیفی - تبیینی موجود در متون اسلامی تشکیل داده‌اند.

در این پژوهش، هر دو محتوای آشکار و پنهان متون بررسی شده و تحلیل داده‌ها، نه به وسیله شمارش واحدهای تحلیل، بلکه با بررسی مضمون اصلی جملات توصیفی - تبیینی در متون اسلامی و مقوله‌بندی آنها انجام گرفته است. بر این اساس، تحلیل محتوا از نوع «کیفی» (qualitative data analysis) و با رویکرد تفسیری (Interpretive Content Analysis) بوده است (بابی، ۲۰۱۱، ص ۳۶۴). برای تبیین مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی در متون اسلامی (قرآن و حدیث)، از روش «معناشناسی زبانی» (language semantics) استفاده شده است. این روش براساس اصل «تحلیل مؤلفه‌ای» (componential analysis) در نظریه «حوزه‌های معنایی» (semantic fields) (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۳، به نقل از: وایزگربر، ۱۹۵۴) اجرا شده است.

۶. جامعه اسناد و گزینش نمونه

براساس روش پیشنهادی بابی (۲۰۱۱)، جملات توصیفی - تبیینی موجود در متون اسلامی (قرآن کریم و روایات) و مرتبط با حوزه معنایی پیشگیری از خیانت زناشویی، جامعه اسناد را در این پژوهش تشکیل داده‌اند. این جملات و روایات مرجع براساس طبقه‌بندی طباطبایی (۱۳۹۰)، در منابع روایی سطوح «الف»، «ب» و «ج» قرار دارند. در پژوهش حاضر، جملات انتخاب‌شده در قرآن کریم و روایات دارای ملاک «ارتباط با موضوع پیشگیری از خیانت زناشویی» هستند.

۷. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

محتوای آشکار و پنهان متون اسلامی در پژوهش حاضر، تجزیه و تحلیل گردید. این کار، نه با روش «شمارش داده‌ها»، بلکه با رویکرد «تحلیل کیفی داده‌ها» (qualitative data analysis) و با استفاده از شیوه «مقوله‌بندی انجام» گرفت. این کار براساس روش سرمد و همکاران (۱۳۹۵)، به واسطه سه فعالیت: الف) تلخیص داده‌ها (data reduction)؛ ب) عرضه داده‌ها (data display)؛ ج) نتیجه‌گیری (conclusion drawing / verification) انجام شد.

۸. شیوه اجرا

استخراج مؤلفه‌های بازدارنده از خیانت زناشویی در پژوهش حاضر - به ترتیب - در سه مرحله انجام گرفت:

۸-۱. تشکیل حوزه معنایی و جمع‌آوری واژگان و مفاهیم مرتبط

هدف از این گام، جمع‌آوری واژگان و مفاهیمی بود که از ویژگی‌های مرتبط با پیشگیری از خیانت زناشویی حکایت می‌کردند. این گام بر مبنای نظریه حوزه‌های معنایی انجام شد که اشتراک در یک ویژگی را عاملی برای طبقه‌بندی واژه‌ها یا مفاهیم در یک حوزه می‌داند (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۳).

۸-۲. جمع‌آوری جملات توصیفی - تبیینی مرتبط با مفهوم «خیانت زناشویی» و مقوله‌بندی و نام‌گذاری

مؤلفه‌ها

پس از گردآوری روایات، روایاتی که با موضوع پژوهش ارتباط داشت، انتخاب شد. پس از آن مقوله‌بندی متون دینی با هدف استخراج ویژگی‌های مؤثر در پیشگیری از خیانت زناشویی صورت گرفت و بدین‌منظور سه اقدام انجام شد:

- ۱) تلخیص و مرکزی‌سازی مضمون جملات آیات قرآن و روایات به منظور استخراج مضمون اصلی مرتبط با مفهوم «پیشگیری از خیانت زناشویی» براساس دلالت مطابقی، دلالت تضمینی و دلالت التزامی؛
- ۲) عرضه مضمون‌های استخراج‌شده در گروه‌های متمایز براساس اشتراک موضوعی؛
- ۳) نتیجه‌گیری و مشخص کردن مؤلفه‌ها از طریق نامگذاری آنها.

۸-۳ بررسی روایی محتوای مؤلفه‌های مفهومی و استخراج مؤلفه‌های نهایی

هدف از این گام، بررسی روایی محتوای مؤلفه‌های مفهومی پیشگیری از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی بوده و در پی پاسخ به این دو سؤال است:

۱. براساس مستندات ارائه‌شده، تا چه حد استخراج و استنباط محقق از متون اسلامی درباره مؤلفه‌های پیشگیری از خیانت معتبر بوده است؟

۲. مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از متون اسلامی تا چه میزان می‌توانند مفهوم «پیشگیری از خیانت زناشویی» را به شکل متمایزکننده‌ای نشان دهند؟

روایی محتوایی به تحلیل منطقی محتوای یک آزمون بستگی دارد و تعیین آن براساس قضاوت و واریسی دقیق و مستدل کارشناسان انجام می‌گیرد. در صورتی که بین کارشناسان گوناگون در زمینه روایی محتوایی مؤلفه‌ها توافق باشد، آن مؤلفه دارای روایی محتوایی است.

برای بررسی روایی محتوایی مؤلفه‌ها به دو شیوه عمل شده است:

۸-۳-۱ شاخص نسبت روایی محتوایی (CVR)

براساس فرمول زیر، نسبت روایی محتوایی (Content validity ratio) محاسبه می‌شود:

$$CVR = \frac{N_e - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

با توجه به تعداد متخصصانی که سؤالات را ارزیابی کرده‌اند، کمترین مقدار CVR قابل قبول براساس جدول ذیل محاسبه می‌شود. مؤلفه‌هایی که مقدار CVR محاسبه‌شده برای آنها کمتر از میزان مدنظر با توجه به تعداد متخصصان ارزیابی‌کننده سؤال باشد، باید از آزمون کنار گذاشته شوند؛ زیرا براساس شاخص روایی محتوایی، روایی محتوایی قابل قبولی ندارند (فتحی آشتیانی، ۱۳۹۵، ج ۲، ص ۲۷-۳۰).

جدول ۱: جدول نمره‌گذاری CVR

حداقل مقدار CVR قابل قبول براساس تعداد متخصصان					
تعداد متخصصان	مقدار CVR	تعداد متخصصان	مقدار CVR	تعداد متخصصان	مقدار CVR
۵	۰/۹۹	۱۵	۰/۴۹	۲۵	۰/۳۷
۱۰	۰/۶۲	۲۰	۰/۴۲	۳۰	۰/۳۳

۸-۳-۲ شاخص روایی محتوایی (CVI)

این شاخص براساس فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$CVI = \frac{N_e}{N}$$

مقدار قابل قبول برای شاخص روایی محتوا (Content validity index) برابر با ۰/۷۹ است. اگر شاخص گویه یا داده‌ای کمتر از این باشد کنار گذاشته می‌شود (فتحی آشتیانی، ۱۳۹۵، ج ۲، ص ۲۷-۳۰).

محقق برای بررسی روایی وابسته به محتوا از دیدگاه کارشناسان علوم اسلامی و روان‌شناسی استفاده نموده است. در ابتدا با طراحی جدول و در یک درخواست رسمی و ذکر توضیحات لازم، از پنج تن از کارشناسان حوزوی که تحصیلات عالی روان‌شناسی داشتند، خواسته شد تا نظر خود در زمینه مطابقت مؤلفه‌های به‌دست‌آمده با مستندات دینی را با توجه به استدلال‌های ذکر شده در جدول، در یک مقیاس چهاردرجه‌ای (کاملاً مرتبط ۷۶ تا ۱۰۰ درصد، نسبتاً مرتبط ۵۱ تا ۷۵ درصد، کم مرتبط ۲۶ تا ۵۰ درصد، و غیرمرتبط ۱ تا ۲۵ درصد) اعلام نمایند. علاوه بر آن در این بخش، میزان ضرورت مؤلفه‌ها نیز با سه طیف (ضروری نمره ۳، مفید ولی غیرضروری نمره ۲، غیرضروری نمره ۱) توسط کارشناسان سنجیده شد که نتایج آن در ادامه پژوهش و در بخش یافته‌ها تبیین می‌شود.

۹. یافته‌های پژوهش

۹-۱. استخراج مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی

پس از بررسی منابع اسلامی (آیات و روایات)، در مرحله اول ۱۱ عامل بازدارنده از خیانت زناشویی شناسایی شدند. این عوامل عبارتند از: بینش‌دهی درباره پیامد منفی رفتار، مدیریت ذهن، ایجاد حس انزجار از خیانت زناشویی، ترغیب به رابطه با همسر، مدیریت برانگیختگی، مدیریت مرزهای ارتباطی، رعایت نقش‌های زوجینی، تقید به تمکین جنسی باکیفیت، مسدودسازی راه‌های خیانت، خودمهارگری و مهارت‌های مؤثر ارتباطی. پس از تحلیل عوامل و کشف وجوه مشترک عوامل و بررسی کارکرد روان‌شناختی عوامل، به لحاظ اینکه هر کدام دارای چه کارکرد و نتیجه بینشی، گرایشی و کنشی هستند، در نهایت چهار مؤلفه و هشت خرده‌مؤلفه به دست آمدند. مؤلفه‌ها در سه حوزه «بینشی» و «گرایشی» و «کنشی» تقسیم شدند.

۹-۲. مؤلفه «مدیریت بینش»

برای پیشگیری از خیانت زناشویی لازم است فرد نسبت به رفتار خیانت زناشویی شناخت و باور صحیح داشته باشد؛ یعنی، هم ماهیت حقیقی آن را بشناسد و هم پیامدهای منفی آن را مدنظر قرار دهد و هم قادر باشد تصورات ذهنی خود را درباره خیانت زناشویی اصلاح کند. مؤلفه «مدیریت بینش» خود دارای دو خرده‌مؤلفه است:

جدول ۲: مؤلفه اول

مؤلفه اول: مدیریت بینش		کارکرد بینشی
خرده‌مؤلفه ۱: آگاهی‌بخشی نسبت به ماهیت و پیامد خیانت زناشویی		
استدلال	مستندات	
<p>یکی از خرده‌مؤلفه‌های «مدیریت بینش» آگاهی‌بخشی نسبت به ماهیت و پیامدهای منفی دنیوی و اخروی خیانت زناشویی است. بسیاری از روایات با بیان پیامدهای منفی خیانت زناشویی در پی ایجاد باور صحیح درباره خیانت زناشویی و یا درصدد اصلاح خطای شناختی افراد درخصوص این موضوع هستند. توجه و بینش‌دهی نسبت به این پیامدها می‌تواند تصویری صحیح از خیانت زناشویی ایجاد کند و از وقوع خیانت زناشویی بازدارد.</p> <p>در منابع به پیامدهای منفی دنیوی و اخروی اشاره شده است.</p>	<p>«لَاتَزْنُوا فَيَذِيبَ اللَّهُ لَدَّةَ نَسَائِكُمْ مِنْ أَجْوَابِكُمْ» (طبرسی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۵۰۸).</p> <p>«لَاتَزْنُوا فَتَزْنِي نِسَاؤُكُمْ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۶، ص ۲۴).</p> <p>«الزَّانِي سَتْ خِصَالٍ: ثَلَاثٌ فِي الدُّنْيَا وَ ثَلَاثٌ فِي الْآخِرَةِ. أَمَّا الَّتِي فِي الدُّنْيَا فَيَذِيبُ بُرُورَ الْوَجْهِ وَ بُرُورَ الْفَقْرِ وَ يُعْجَلُ الْفَنَاءَ، وَ أَمَّا الَّتِي فِي الْآخِرَةِ فَسَخَطُ الرَّبِّ وَ سُوءُ الْحِسَابِ وَ الْخُلُودُ فِي النَّارِ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۳۰۹).</p> <p>«حَرَّمَ اللَّهُ الزَّانَا لِمَا فِيهِ مِنَ الْفَسَادِ مِنْ قَتْلِ النَّفْسِ وَ ذَهَابِ النَّسَابِ وَ تَرْكِ التَّوْبَةِ لِلْأَطْفَالِ وَ فِسَادِ الْمَوَارِيثِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنْ وَجُوهِ الْفَسَادِ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۳۰۷).</p> <p>«فَقَالَ: يَا بَنِيَّ... وَ أَمَّا الصَّمَاءُ الْعَمِيَاءُ الْخَرَسَاءُ فَإِنَّهَا كَانَتْ تَلِدُ مِنَ الزَّوَاءِ فَتَعْلِقُهُ فِي عُنُقِ زَوْجِهَا، وَ أَمَّا الَّتِي كَانَتْ تَقْرَضُ لِحَمَّهَا بِالْمَقَارِضِ، فَإِنَّهَا كَانَتْ تَقْرَضُ نَفْسَهَا عَلَى الرِّجَالِ، وَ أَمَّا الَّتِي كَانَتْ تَحْرَقُ وَجْهَهَا وَ بَدَنَهَا وَ هِيَ تَأْكُلُ أَمْعَاءَهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ قَوَادَةً...» (صدوق، ۱۳۷۸ق، ج ۲، ص ۱۰).</p>	
مؤلفه اول: مدیریت بینش		کارکرد بینشی
خرده‌مؤلفه ۲: مدیریت ذهن درباره تصاویر غیرعقیقانه		
استدلال	مستندات	
<p>دومین خرده‌مؤلفه «مدیریت بینش»، «مدیریت ذهن» است. «مدیریت ذهن» به معنای تطهیر ذهن از تصاویر جنسی و غیرعقیقانه نسبت به غیر همسر است. این خرده‌مؤلفه اگرچه ماهیت رفتاری دارد، اما دارای کارکرد بینشی است؛ یعنی نتیجه آن جلوگیری از تصاویر ذهنی آسیب‌زاست.</p> <p>خیال غیرعقیقانه، هرچند عمل مشهود جنسی نیست، اما نوعی زیاده‌خواهی است که تأثیرات روانی عمیقی دارد، زمینه شهوترانی را فراهم می‌آورد و توان خویش‌نماری جنسی را کاهش می‌دهد؛ زیرا انسان به سوی هرآنچه فکر می‌کند، کشیده می‌شود (پسندیده، ۱۳۸۶).</p>	<p>«لَاتَحْدِثُوا اِنْفُسَكُمْ بِالزَّانَا» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۳۱۹).</p> <p>اجْتَمَعَ الْحَوَارِيُّونَ إِلَى عِيسَى ﷺ فَقَالُوا لَهُ: يَا مَعْلَمَ الْخَيْرِ، ارْشِدْنَا. فَقَالَ لَهُمْ: «إِنَّ مُوسَى كَلِمَةُ اللَّهِ ﷻ أَمْرُكُمْ أَنْ لَا تَحْلِفُوا بِاللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى كَادِبِينَ وَ أَنَا أَمْرُكُمْ أَنْ لَا تَحْلِفُوا بِاللَّهِ كَادِبِينَ وَ لَا صَادِقِينَ». قَالُوا: يَا رُوحَ اللَّهِ، زِدْنَا. فَقَالَ: «إِنَّ مُوسَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷻ أَمْرُكُمْ أَنْ لَا تَزْنُوا وَ أَنَا أَمْرُكُمْ أَنْ لَا تَحْدِثُوا اِنْفُسَكُمْ بِالزَّانَا فَضَلَّ عَنْ أَنْ تَزْنُوا، فَإِنَّ مِنْ حَدَثٍ نَفْسَهُ بِالزَّانَا كَانَ كَمَنْ أَوْقَدَ فِي بَيْتِ مَرْوَقٍ، فَأَقْسَدَ التَّرَاوِيقَ الدُّخَانَ وَ إِنْ لَمْ يَحْتَرِقِ الْبَيْتُ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۵۴۲).</p>	

۳-۹. مؤلفه «مدیریت ارضاء»

مؤلفه «مدیریت ارضاء» به این معناست که برای پیشگیری از خیانت زناشویی لازم است زوجین نقش ارضاکندگی را نسبت به یکدیگر به بهترین شکل ایفا کنند. اگر اصول ارضاء به بهترین شکل صورت گیرد، نتیجه حاصل از آن شکل‌گیری ارضاست که یک حالت گرایشی است و مانع از آن می‌شود که زوجین برای جبران کمبودهای خود به دنبال خیانت زناشویی باشند. بنابراین مؤلفه «مدیریت ارضاء» کارکرد گرایشی دارد.

جدول ۳: مؤلفه دوم

مؤلفه دوم: مدیریت ارضا		کارکرد گرایشی
خرده‌مؤلفه ۱: ارضای نیاز جنسی		
استدلال	مستندات	
<p>مؤلفه «مدیریت ارضاء» خود دارای دو خرده‌مؤلفه است: «ارضای نیاز جنسی» و «ارضای نیاز عاطفی».</p> <p>خرده‌مؤلفه «ارضای نیاز جنسی» به این معناست که زوجین در تأمین نیازهای جنسی یکدیگر نقش خود را ایفا کنند. تأمین نیاز جنسی، هم در کمیت دارای اهمیت است و هم در کیفیت؛ یعنی زوجین، هم درخصوص در دسترس بودن در صورت برانگیختگی وظیفه دارند و هم درخصوص کیفیت بالای رابطه جنسی دارای وظیفه هستند، به گونه‌ای که هم ارضای جسمی و هم ارضای روانی صورت بگیرد.</p>	<p>«الذُّنُوبُ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۴۹۶).</p> <p>«إِذَا الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَّتِهِ فَلْتَأْتِيهِ، وَ إِنْ كَانَتْ عَلَى التَّوْبِ» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۷، ص ۳۲۰).</p> <p>«لَا تَطْلُونَ صَلَاتَكُمْ لَتَمَعْنَ أَرْوَاجَكُمْ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۶۴).</p> <p>«نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الْمُوَاقَعَةِ قَبْلَ الْمَلَاعَةِ» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۷، ص ۳۳۴).</p> <p>«ثَلَاثَةٌ مِنَ الْجَنَاءِ: ... وَ أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الرَّجُلِ وَ أَهْلِهِ وَقَاعٌ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُرْسِلَ رَسُولًا: الْمَرْجُحُ وَ الْقَتِيلُ. لَا يَبْقَعُ أَحَدُكُمْ عَلَى أَهْلِهِ مِثْلَ التَّهْمَةِ» (همان).</p> <p>«ثَلَاثٌ مِنَ الْعِزْرِ فِي الرَّجُلِ... وَ الثَّلَاثُ: أَنْ يَقَارِبَ الرَّجُلُ جَارِيَتَهُ فَيُصِيبَهَا قَبْلَ أَنْ يُحَادِثَهَا وَ يُؤَايِسَهَا وَ يُضَاجِعَهَا، فَيَقْضِي حَاجَتَهُ مِنْهَا قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَ حَاجَتَهَا مِنْهَا» (همان، ص ۳۳۶).</p>	
مؤلفه دوم: مدیریت ارضاء		کارکرد گرایشی
خرده‌مؤلفه ۲: ارضای نیاز عاطفی		
استدلال	مستندات	
<p>خرده‌مؤلفه دیگر «ارضای نیاز عاطفی زوجین توسط همدیگر» است.</p> <p>«ارضای نیاز عاطفی» به این معناست که زوجین دارای نقش تأمین‌کنندگی نیازهای عاطفی و روانی یکدیگرند و در تأمین این نقش باید اهتمام بورزند و تأمین کامل این نقش موجب رسیدن به ارضا می‌شود و ارضا از ارتکاب به خیانت جلوگیری می‌کند.</p>	<p>«الرِّجَالُ قَوْمُونَ عَلَى النِّسَاءِ» (نساء: ۳۴).</p> <p>«غَسَلُوا ثِيَابَكُمْ وَ خَذُوا مِنْ شَعْرِكُمْ وَ اسْتَاكُوا وَ تَرْتَبُوا وَ تَنْظَفُوا، فَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمْ يَكُونُوا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ فَرَنْتِ نِسَاؤَهُمْ» (پابنده، ۱۳۸۲، ص ۲۲۶).</p> <p>«تَهَيَّأَتِ الرَّجُلُ لِلْمَرْأَةِ مِمَّا تَرِيدُ فِي عَيْتِهَا» (طبرسی، ۱۴۱۲ق، ص ۹۷).</p> <p>«مَا اسْتَفَادَ امْرَأٌ مِنْ مُسْلِمٍ فَأَقْدَهُ بَعْدَ الْأَسْأَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجَتِهِ مُسْلِمَةٍ سُرَّهَ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا وَ تُطِيعَهُ إِذَا أَمَرَهَا» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۳۲۴).</p> <p>«قَوْلَ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ: إِنِّي أُحِبُّكَ، لَا يَنْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا» (همان، ص ۵۶۹).</p>	

۹-۴. مؤلفه «مدیریت حریم»

مؤلفه «مدیریت حریم» به این معناست که زوجین باید در حوزه‌های گوناگون مقید به رعایت مرزهایی باشند و در تعامل با غیر همسر خود اصولی را رعایت کنند. این اصول اگرچه ماهیت رفتاری دارند، اما کارکرد آنها مدیریت هیجان و گرایش افراد برای جلوگیری از برانگیختگی نسبت به غیر همسر است.

جدول ۴: مؤلفه سوم

مؤلفه سوم: مدیریت حریم		کارکرد گرایشی
خرده‌مؤلفه ۱: مدیریت حریم درون‌خانوادگی		
استدلال	مستندات	
<p>در حوزه درون‌خانوادگی، روایات بر مدیریت ارتباطات درون خانواده تأکید کرده‌اند؛ به این معنا که حتی رابطه با محارم نیز دارای چارچوب‌هایی است که عبارتند از: مدیریت لمس، مدیریت چشم و مدیریت تعاملات اجتماعی. رعایت این چارچوب‌ها اگرچه در ارتباط با محارم است، اما ضروری است؛ زیرا موانع بروز تحریکات جنسی در داخل نظام خانواده می‌شود و زمینه برانگیختگی جنسی نسبت به غیرهمسر را محدود می‌کند.</p>	<p>«وَ إِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ» (نور: ۵۹).</p> <p>«إِذَا قِيلَ لِجُنَّةٍ أَوْ لِمَنْ مَخْرَمٍ فَدُخِلَتْ أُخْتُهُ أَوْ عَمَّتُهُ أَوْ خَالَتُهَا، فَلْيَقْبَلْ بَيْنَ عَيْنَيْهَا وَرَأْسِهَا وَ لِكَيْفَ عَنْ خَدَّهَا وَ عَنْ فِيهَا» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۱، ص ۳۸).</p> <p>«أَنْ رَجُلًا أَمَى النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُمِّي اسْتَأْذَنُ عَلَيَّهَا؟ فَقَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَ لِي؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أُ بَسْرُكَ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً؟» قَالَ: لَأ. قَالَ: «فَأَسْتَأْذِنُ عَلَيَّهَا» (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۸۲).</p> <p>«يُفَرِّقُ بَيْنَ الصَّبِيَّانِ وَ النَّسَاءِ فِي الْمَصَاجِعِ إِذَا بَلَغُوا عَشْرَ سِنِينَ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۱، ص ۴۶۱).</p> <p>«يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ عَلَى ابْنَتِهِ وَ أُخْتِهِ إِذَا كَانَتَا مَتْرُوقَتَيْنِ» (همان، ج ۲۰، ص ۲۱۵).</p>	
مؤلفه سوم: مدیریت حریم		کارکرد گرایشی
خرده‌مؤلفه ۲: مدیریت حریم برون‌خانوادگی		
استدلال	مستندات	
<p>خرده‌مؤلفه «مدیریت حریم برون‌خانوادگی» به این معناست که همسران باید نسبت به غیرهمسر خود، به‌ویژه افراد خارج از خانواده خود دارای حریم‌هایی باشند.</p>	<p>«إِنَّ خَيْرَ نِسَائِكُمُ الْوَدُودُ الْعَفِيفَةُ الْعَزِيزَةُ فِي أَهْلِهَا الذَّلِيلَةَ مَعَ بَعْلِهَا الْمُبْتَرَجَةَ مَعَ زَوْجِهَا» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۳۳۴).</p> <p>«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَأْتِ بِتِيبٍ فِي مَوْضِعٍ يَسْمَعُ نَفْسَ امْرَأَةٍ لَيْسَتْ لَهُ بِمَخْرَمٍ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۸۵).</p> <p>«وَ قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ بَعْضُنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ لِيُضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا» (نور: ۳۱).</p> <p>«تسربل الحياء و اذرع الوفاء و احفظ الإخاء و اقلل محادثة النساء يكمل لك السناء» (تیمیسی آمدی، ۱۴۱۰ق، ج ۳، ص ۳۲۱).</p> <p>«يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْنُنَ كَأَخَدٍ مِنَ النَّسَاءِ إِنْ أَتَيْتُنَّ فَلَاتُخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا» (احزاب: ۳۲).</p> <p>«لَا يَتَّبِعِي لِلْمَرَأَةِ أَنْ تَمْشِيَ فِي وَسْطِ الطَّرِيقِ وَ لَكَيْفَ تَمْشِي إِلَيَّ جَانِبِ الْحَائِطِ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۸۴).</p> <p>«وَ قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ بَعْضُنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ» (نور: ۳۱/۳۰).</p> <p>«مَنْ عَصَى طَرَفَهُ أَرَاهُ قَلْبَهُ» (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۷۱).</p> <p>«وَ مَنْ وَصَفَ امْرَأَةً لِرَجُلٍ فَافْتَنَّ بِهَا الرَّجُلُ وَ أَصَابَ مِنْهَا فَاحِشَةً لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَغْضُوبًا عَلَيْهِ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۸۴-۱۸۵).</p> <p>«إِنَّ شَرِبَ الْخُمُرِ إِذَا شَرِبَ الْخُمُرَ زَيْ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۶ ص ۴۰۳).</p>	

۹-۵. مؤلفه «مهارگری»

مؤلفه «مهارگری» (خویشتن‌داری) مؤلفه‌ای است که هم ماهیت و هم کارکرد آن کنشی (رفتاری) است؛ به این معنا که فرد باید در مقام عمل و در موقعیتی که زمینه خیانت زناشویی فراهم است، اقدام به مهارگری کند و از ارتکاب خیانت جلوگیری نماید.

جدول ۵: مؤلفه چهارم

مؤلفه چهارم: مهارگری		کارکرد کنشی
خرده‌مؤلفه ۱: مهارگری توسط خود		
استدلال	مستندات	
خرده‌مؤلفه «خودمهارگری» به این معناست که اقدام بازدارنده از جانب خود فرد صورت گیرد. یکی از اصولی که در حوزه مهار خود در روایات به آن اشاره شده است و کارکرد کنشی دارد، این است که هنگام برانگیختگی نسبت به غیرهمسر به سرعت با همسر خود رابطه ایجاد کند تا مهار خود اتفاق بیفتد.	<p>«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ... وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ» (مؤمنون ۱-۶).</p> <p>«أَقْوَى النَّاسِ مَنْ غَلَبَ وَهْوَهُ» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۱۹۷).</p> <p>«خَيْرُ نِسَائِكُمْ نِسَاءُ فَرِيْشٍ...: الْمَجْنُونُ لِرُؤُوحِهَا الْحَصَانُ لِغَيْرِهِ» (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۱۶۷).</p> <p>«كَيْفَا النَّاسِ إِنَّمَا النَّظَرُ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَمَنْ وَجَدَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَلْيَاتِ أَهْلَهُ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۰۵).</p> <p>«ذَا نَظَرَ أَحَدَكُمْ إِلَى الْمَرْأَةِ الْحَسَنَاءِ فَلْيَاتِ أَهْلَهُ، فَإِنَّ الَّذِي مَعَهَا مِثْلُ الَّذِي مَعَ بَيْتِكَ» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۱۰۵).</p> <p>«إِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ امْرَأَةً تَحْتَجِبُ فَلْيَاتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ عِنْدَ أَهْلِهِ مِثْلُ مَا رَأَى؛ فَلْيَتَحْتَنَنْ لِلشَّيْطَانِ عَلَى قَلْبِهِ سَبِيلًا» (همان).</p>	
مؤلفه چهارم: مهارگری		کارکرد کنشی
خرده‌مؤلفه ۲: مهارگری توسط دیگری		
استدلال	مستندات	
خرده‌مؤلفه «مهارگری همسر» به این معناست که زوجین علاوه بر خود، نسبت به یکدیگر هم وظیفه مهارگری دارند؛ یعنی زمینه‌های حفظ را ایجاد کنند و از بروز زمینه‌های خیانت زناشویی جلوگیری کنند.	<p>«فَمَا أَنْ يَتَرَوَّجَ الرَّجُلُ امْرَأَةً قَدْ عَلِمَ مِنْهَا الْفُجُورَ، فَلْيُحْصِنْ بَابَهُ؛ أَي يَحْفَظْهَا» (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۳۸۹).</p> <p>«جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أُمَّي لَاتَدْفَعُ يَدَ لَأَمْسِي، فَقَالَ: فَاحْصِنِيهَا» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۸، ص ۱۵۰).</p>	

۹-۶. بررسی روایی محتوایی مؤلفه

پس از استخراج مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی، جدول مذکور به منظور ارزیابی میزان مطابقت و ضرورت مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی و برآورد روایی محتوایی مؤلفه‌ها، به پنج تن از

کارشناسان دارای تحصیلات دینی و روان‌شناختی ارائه گردید. نتایج نظرات کارشناسان و تحلیل داده‌های مربوط به آن در ادامه، گزارش شده است.

جدول ۶: CVI و CVR مؤلفه‌ها

ردیف	کارکرد روان‌شناختی	مؤلفه‌ها	CVR	CVI
۱	بینشی	مدیریت بینش	۱	۰/۸
۲	گرایشی	مدیریت ارضا	۱	۱
۳		مدیریت حریم	۱	۱
۴	کنشی	مهارگری	۱	۰/۸

با توجه به قانون محاسبه CVR و CVI در روایی محتوا (جدول ۱)، در پژوهش حاضر بنابر نظر کارشناسان، هر چهار مؤلفه، هم در CVR و هم در CVI نمره قابل قبولی دریافت کردند. بنابراین روایی محتوایی مؤلفه‌ها تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس پژوهش‌های صورت‌گرفته درباره خیانت زناشویی و همچنین منابع اسلامی، خیانت زناشویی تأثیرات جدی و غیرقابل جبرانی بر بنیان خانواده دارد و سلامت روانی و معنوی اعضای خانواده را تهدید می‌کند. بدین‌روی مسئله پیشگیری از اهمیت بیشتری برخوردار است.

در منابع اسلامی ساختار پیشگیری از خیانت زناشویی در سه سطح بینشی، گرایشی و کنشی مطرح شده است. منظور از این سه سطح، کارکرد و نتیجه این آموزه‌هاست؛ به این معنا که نتیجه عمل به این اصول در سه سطح بینش و گرایش و کنش خود را نشان می‌دهد.

– مؤلفه مدیریت بینش

این مؤلفه که هم ماهیت آن شناختی است و هم دارای کارکرد بینشی است، دو خرده‌مؤلفه دارد:

– خرده‌مؤلفه «آگاهی‌بخشی نسبت به پیامدها و ماهیت خیانت زناشویی»

سازوکار تأثیر و بازداری در این خرده‌مؤلفه به این شکل است که فرد با توجه و آگاهی صحیح از ماهیت و واقعیت منفی رفتار خیانت زناشویی و همچنین توجه به پیامدهای دنیوی و اخروی این رفتار، از بروز زمینه‌های خیانت زناشویی جلوگیری می‌کند. پیامدهای منفی دنیوی مدنظر در روایات عبارتند از: سختگیری مالی و غیرمالی درخصوص زوج خیانتکار، از بین رفتن لذت بردن از همسر، خیانتکار شدن زوج خیانت‌دیده به واسطه خیانت زوج اول، بی‌آبرو شدن، فقر، مرگ زودرس، قتل نفس، از بین رفتن نسب افراد، فساد در ارث. پیامدهای اخروی نیز عبارتند از: غضب خداوند، عذاب خداوند، جاودانگی در آتش.

– خرده‌مؤلفه «مدیریت ذهن»

«مدیریت ذهن» به معنای مهار ذهن از تصویر مناظر جنسی و غیرعقیفانه غیرهمسر است. این خرده‌مؤلفه اگرچه ماهیت رفتاری دارد، اما دارای کارکرد بیش‌ی است؛ یعنی نتیجه آن جلوگیری از تصاویر ذهنی آسیب‌زاست. خیال غیرعقیفانه، هرچند عمل مشهود جنسی نیست، اما نوعی زیاده‌خواهی است که تأثیرات روانی عمیقی دارد، زمینه شهوترانی را فراهم می‌آورد و توان خویشتن‌داری جنسی را کاهش می‌دهد؛ زیرا انسان به سوی هرآنچه فکر می‌کند کشیده می‌شود (ر.ک: پسندیده، ۱۳۸۶).

– مؤلفه «مدیریت ارضاء»

اصول این مؤلفه به لحاظ ماهیت جنبه رفتاری دارند، اما براینکه این اصول و نتیجه حاصل از آن گرایشی است؛ به این معنا که واقع شدن این اصول منجر به حالت هیجانی و گرایشی ارضاء و بی‌نیازی می‌شود. زمانی که فرد به حالت ارضاء و بی‌نیازی می‌رسد، دیگر نسبت به غیرهمسر خود احساس نیاز ندارد. این مؤلفه از دو خرده‌مؤلفه تشکیل شده است:

– خرده‌مؤلفه «مدیریت ارضای جنسی»

مسئله ارضای جنسی یکی از مهم‌ترین مسائل مؤکد در روایات است که هم بر جنبه کمیت آن تأکید گردیده و هم بر جنبه کیفیت آن توجه شده است؛ به این معنا که زوجین باید برای تأمین نیاز جنسی یکدیگر، هم در دسترس باشند و هم نسبت به این مسئله اهتمام داشته باشند. علاوه بر آن، کیفیت رابطه نیز دارای اهمیت بسیار است، به‌گونه‌ای که زوجین از رابطه جنسی به رضایت جسمی و روانی برسند. اصول مورد تأکید اسلام درباره رابطه جنسی عبارتند از: اهتمام زوجین به اصل رابطه جنسی، در دسترس بودن و امتناع نکردن از رابطه، مهیا کردن شرایط مناسب زمانی و مکانی برای رابطه، انجام مقدمات تحریک‌کننده برای یکدیگر، و اهتمام در ارضای جنسی یکدیگر و توجه به نیازمندی‌های طرف مقابل که مستندات این اصول در بخش یافته‌ها ذکر شد.

– خرده‌مؤلفه «ارضای عاطفی»

مسئله ارضای عاطفی از اهمیت بیشتری نسبت به ارضای جنسی برخوردار است؛ زیرا هم دایره نیازهای عاطفی گسترده‌تر است و هم تأمین این نیازها از پیچیدگی و مهارت‌های سخت‌تری برخوردار است. نیازهای عاطفی زوجین که در آیات و روایات مؤکد واقع شده عبارتند از: حمایت‌گری مرد و حمایت‌طلبی زن، حسن خلق در زوجین، حس زیبایی‌شناختی و جلوه‌گری در زوجین، آراستگی زوجین برای یکدیگر، حس اقتدار در مرد، حفظ احترام و اجتناب از تمسخر، استهزاء، سب، ابراز مهر و علاقه کلامی و غیرکلامی، ارتباط کلامی نیکو، حس توجه‌طلبی و مورد اهتمام بودن، و حسن استماع – که مستندات آن در بخش یافته‌ها ذکر شد.

در پژوهش‌های معاصر نیز برای پیشگیری از خیانت زناشویی، بر آموزش مهارت‌های همسرمداری، مسائل جنسی، شیوه‌های برقراری تعامل مفید و سازنده با جنس مخالف و افزایش آگاهی درباره نیازهای یکدیگر و چگونگی پاسخ‌دهی مناسب به آنها تأکید شده است (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

– مؤلفه «مدیریت حریم»

در این مؤلفه تأکید بر این است که نظام خانواده دارای مرزهایی است که حفظ این مرزها از بروز خیانت زناشویی جلوگیری می‌کند. رعایت این مرزها اگرچه ماهیت رفتاری دارد، اما کارکرد آن گرایشی است:

– خرده‌مؤلفه «مدیریت حریم درون خانوادگی»

در منابع اسلامی، حتی درون خانواده و بین محارم، مرزهایی وجود دارد که رعایت آنها برای افراد خانواده لازم است. این حریم‌ها از برانگیختگی جنسی افراد خانواده نسبت به غیرهمسر جلوگیری می‌کنند. اصول مورد تأکید منابع اسلامی در این باره مدیریت لمس، مدیریت نگاه و مدیریت تعاملات بین افراد خانواده است که به همراه مستندات آن در بخش یافته‌ها ذکر شد.

– خرده‌مؤلفه «مدیریت حریم برون خانوادگی»

«رعایت مرزهای برون خانوادگی» به این معناست که همسران باید نسبت به تعاملات و ارتباطات اجتماعی خارج از خانواده اصولی را مدنظر قرار دهند. این حریم‌ها دارای حوزه‌های گوناگونی است که عبارتند از: حفظ اسرار همسر و حریم خصوصی همسر در مقابل دیگران و داشتن پذیرش نسبت به همسر، حفظ پوشش و حفظ اندام‌ها و زینت‌ها از غیرهمسر، حفظ کلام و سخن، حفظ اسرار خانواده، پرهیز از مزاح با نامحرم، پرهیز از ابتدا به سلام توسط مرد، پرهیز از دعوت نامحرم به غذا، پرهیز از سخنان غیرضروری با نامحرم، پرهیز از لحن تحریک‌کننده در صدا نسبت به نامحرم و موقر بودن کلام نسبت به نامحرم، اجتناب از تماس بدنی با نامحرم، حفظ چشم و نگاه از نامحرم، حفظ گوش از محتوای محرک، حفظ بطن از محرمانه‌های مثل شراب‌خواری و لقمه حرام.

– مؤلفه «مهارگری»

در منابع اسلامی بیشترین تأکید بر این است که با مدیریت بینش و مدیریت گرایش، افراد از قرار گرفتن در موقعیت خیانت زناشویی منع شوند. اما در موقعیتی که به هر علتی فرد به مرحله برانگیختگی نسبت به غیرهمسر می‌رسد، مؤلفه بازدارندگی در آن موقعیت، «مهارگری» است که هم ماهیت رفتاری دارد و هم کارکرد کنشی.

– خرده مؤلفه «مهارگری توسط خود»

شامل اقدامات خودمهارگری در قبال ارتکاب خیانت زناشویی می‌شود که در منابع اسلامی بر آن تأکید شده است.

اصولی که در این زمینه بر آنها تأکید شده عبارتند از: توجه به ناظر بودن خداوند و حجج الهی، توجه به مرگ و آخرت، و ارتباط فوری با همسر برای فروکش کردن برانگیختگی.

– خرده مؤلفه «مهارگری توسط دیگری»

در صورتی که فرد از مهار خود ناتوان باشد، در منابع اسلامی بر این مسئله تأکید شده است که دیگران وظیفه مهار را برعهده دارند؛ به این معنا که افراد خانواده و به‌ویژه همسران وظیفه دارند از زمینه‌های بروز خیانت زناشویی جلوگیری کنند و آنها را از معرض بروز این رفتار دور نگه دارند. آموزش «خودمهارگری» و مهارت واپایش رفتار از جمله اموری است که در پژوهش‌های دیگر برای پیشگیری از خیانت زناشویی بر آن تأکید شده است (خامسان و همکاران، ۱۴۰۰).

بسیاری از پژوهش‌های معاصر نیز با مؤلفه‌های بازدارندگی از خیانت زناشویی براساس منابع اسلامی همسو است. در میان پژوهش‌ها بر مسائل ارتباطی و مرزهای ارتباطی درون‌خانوادگی و برون‌خانوادگی تأکید شده است که مخدوش بودن این روابط منجر به شکل‌گیری خیانت زناشویی و مدیریت صحیح آن موجب بازدارندگی از خیانت زناشویی می‌شود.

رویکرد «میان‌نسلی نظام‌مند» (intersystems approach) در تبیین خیانت زناشویی، عوامل رابطه‌ای (سبک‌های ارتباطی، حل تعارض و نقش‌ها) و تأثیرات خانواده اصلی را در خیانت زناشویی برجسته می‌سازد (فایف، ویکس و گامبسیا، ۲۰۰۸) که با مؤلفه «مدیریت حریم» در حوزه درون‌خانوادگی و برون‌خانوادگی همسو می‌باشد. برخی پژوهش‌ها کمبود جنسی - عاطفی، خشم، حسادت، انتقام، تنوع‌طلبی، روابط جنسی پیش از ازدواج، نارضایتی در رابطه فعلی، احساس ناامنی یا نامطمئن بودن درخصوص رابطه، علاقه مفرط برای برقراری رابطه عاشقانه با فرد خارج از رابطه زناشویی، نارضایتی جنسی، ناتوانی در مهار وسوسه‌ها، مصرف دارو یا الکل را از جمله عوامل شکل‌گیری خیانت زناشویی ذکر کرده‌اند (روسو و همکاران، ۱۹۸۸؛ دریگوتاس و همکاران، ۱۹۹۹؛ گلاس و رایت، ۱۹۸۸).

این پژوهش با مؤلفه‌های «مدیریت بینش» در حوزه واپایش و مدیریت ذهن و با مؤلفه ارضاء در حوزه‌های جنسی و عاطفی همسو بوده، آنها را تأیید می‌کند. پژوهش‌های متعدد دیگری اهمیت مؤلفه‌های «مدیریت ارضاء»، «مدیریت حریم و مهارگری» را مورد تأیید قرار داده، با آنها همسو می‌باشد. در پژوهش‌هایی فقدان رابطه صمیمانه با همسر، هرزگی و فساد اخلاقی همسر، احساس تنهایی، زندگی مجردی و دور از همسر، مشکلات اقتصادی، تنوع‌طلبی و فقدان رضایت جنسی، ماجراجویی و حسادت، کمبود توجه و مراقبت توسط شوهر و ابراز علاقه زیاد توسط مردان دیگر را از عوامل خیانت زنان دانسته‌اند (شاکلفورد، بسر و گوتز، ۲۰۰۸؛ بلو و هارتنت، ۲۰۰۵؛ آلن و همکاران، ۲۰۰۸).

منابع

- ابن‌فارس، احمدبن، ۱۴۰۴ق، *معجم مقاییس اللغة*، قم، مکتب الاعلام الاسلامی.
- آذربار، آذین و همکاران، ۱۴۰۰، «مقیسه کارکردهای اجرایی حل مساله، بازداري پاسخ و انعطاف‌پذیری شناختی در زنان خیانت‌گر و عادی»، *رویش روانشناسی*، سال دهم، ش ۵، ص ۷۹-۸۶.
- اسپرینگ، جنیس آبرامز و مایکل اسپرینگ، ۱۳۹۶، *پیوند زخم‌خورده*، ترجمهٔ مرجان فرجی، چ دوم، تهران، رشد.
- افشاری کاشانیان، امید و همکاران، ۱۳۹۸، «شناسایی عوامل زمینه‌ساز خیانت زناشویی در زنان»، *پژوهش‌های مشاوره*، دوره هجدهم، ش ۷۱، ص ۱۲۲-۱۵۶.
- اکبری، زهرا، ۱۳۸۹، *مقایسه سبک‌های دل‌بستگی در مردان متاهل با روابط فرازناتسویی و فاقد روابط فرازناتسویی شهر شیراز*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت.
- پاینده، ابوالقاسم، ۱۳۸۲، *نهج الفصاحه*، تهران، دنیای دانش.
- پسندیده، عباس، ۱۳۸۶، *دین و مهارت‌های خویش‌داری جنسی*، جوان، هیجان و خویش‌داری، قم، دارالحدیث.
- تیمی آمدی، عبدالواحدبن محمد، ۱۳۶۶، *غرر الحکم و درر الکلم*، شرح آقاجمال خوانساری، تهران، دانشگاه تهران.
- تیمی آمدی، عبدالواحدبن محمد، ۱۴۱۰ق، *غرر الحکم و درر الکلم*، قم، دارالکتب الاسلامیه.
- چوپانی، موسی و همکاران، ۱۳۹۸، «ادراک مردان بی‌وفا از علل و عوامل بازدارنده از روابط فرازناتسویی»، *پژوهش‌های مشاوره*، ش ۶۹ ص ۷۹-۱۰۵.
- حرعاملی، محمدبن حسن، ۱۴۰۹ق، *وسائل الشیعه*، قم، مؤسسه آل‌البیت.
- خامسان، احمد و همکاران، ۱۴۰۰، «روابط فرازناتسویی افراد مراجعه‌کننده به مشاوران و راهکارهای پیشگیری: تدوین الگو بر مبنای نظریهٔ داده‌بنیاد»، *پژوهش کاربردی روان‌شناسی*، ش ۱۱(۱)، ص ۱۴۵-۱۶۶.
- راغب اصفهانی، حسین‌بن محمد، ۱۴۱۲ق، *مفردات الفاظ قرآن*، چ دوم، تهران، مرتضوی.
- رفیعی، سحر و همکاران، ۱۳۹۰، «رابطهٔ بین طرحواره‌های ناسازگارانه اولیه و سبک دل‌بستگی در زنان دارای خیانت زناشویی»، *جامعه‌شناسی زنان*، سال دوم، ش ۱، ص ۲۱-۳۶.
- زارعی توپخانه، محمد و همکاران، ۱۳۹۲، «بررسی رابطه ساختار قدرت در خانواده با کارآمدی آن»، *روانشناسی و دین*، ش ۲۳، ص ۵۵-۷۲.
- سرمد، زهره و همکاران، ۱۳۹۲، *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*، چ بیست و پنجم، تهران، آگه.
- شارع‌پور، محمود و همکاران، ۱۳۸۹، «بررسی رابطهٔ انواع اعتماد با اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران»، *مطالعات اجتماعی ایران*، ش ۳، ص ۶۳-۸۲.
- شاره، حسین و ترلان توکلی، ۱۳۹۹، «ارتباط جهت‌گیری مذهبی و خودکارآمدی جنسی با خیانت: نقش میانجی دل‌بستگی»، *پژوهش‌های روانشناسی بالینی و مشاوره*، دوره دهم، ش ۲(۲۰)، ص ۸۹-۱۰۴.
- شجاعی، محمداصداق و همکاران، ۱۳۹۳، «کاربرد نظریه حوزه‌های معنایی در مطالعات واژگانی ساختار شخصیت بر پایه منابع اسلامی»، *مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ش ۱۵، ص ۳۸۷.
- صدوق، علی‌بن محمد، ۱۳۷۸ق، *عیون اخبار الرضا*، قم، جهان.
- صمدی کاشان، سحر و همکاران، ۱۳۹۸، «خیانت زناشویی: کاوشی در دیدگاه‌ها، عوامل و پیامدها»، *رویش روان‌شناسی*، سال هشتم، ش ۴، ص ۱۶۵-۱۷۶.
- طباطبائی، سیدمحمدحسین، ۱۴۰۲ق، *المیزان فی تفسیر القرآن*، بیروت، موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- طباطبائی، سیدمحمدکاظم، ۱۳۹۰، *منطق فهم حدیث*، قم، مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- طبرسی، فضل‌بن حسن، ۱۳۷۲، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، ناصر خسرو.
- _____، ۱۴۱۲ق، *مکارم اخلاق*، قم، شریف الرضی.

- طریحی، فخرالدین، ۱۳۷۵، *مجمع البحرین*، تهران، مرتضوی.
- فتحی، منصور و همکاران، ۱۳۹۲، «عوامل زمینه‌ساز بی‌وفایی زناشویی زنان»، *رغفاه/اجتماعی*، سال سیزدهم، ش ۵۱، ص ۱۰۹-۱۳۱.
- فتحی آشتیانی، علی، ۱۳۹۵، *آزمون‌های روان‌شناختی*، تهران، بعث.
- فلاحیان، حسین و همکاران، ۱۳۹۸، «پیش‌بینی روابط فرازناشویی براساس کیفیت عشق، سبک‌های حل تعارض زوجین و تعهد زناشویی»، *آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده*، دوره پنجم، ش ۱، ص ۵۹-۷۶.
- قهاری، شهربانو، ۱۳۹۴، *پیمان‌شکنی در زناشویی*، تهران، دانژه.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۴۰۷ق، *الکافی*، چ چهارم، تهران، دارالکتب الاسلامی.
- گودرزی، محمود، ۱۳۹۸، «پیش‌بینی میزان احتمال پیمان شکنی در روابط زناشویی براساس سطح تمایز یافتگی، عملکرد خانواده و دلزدگی زناشویی»، *پژوهش‌های مشاوره*، دوره هجدهم، ش ۷۱، ص ۸۰-۹۹.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ق، *بحار الانوار*، بیروت، مؤسسة الوفاء.
- محدث نوری، میرزا حسین، ۱۴۰۸ق، *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*، قم، مؤسسه آل‌البیت علیه السلام.
- محمدی ری‌شهری، محمد، ۱۳۸۷، *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث*، قم، مشعر.
- نجاراصل، صدیقه و همکاران، ۱۳۹۹، «مقایسه اثربخشی آموزش مثبت‌نگری و درمان تصویرسازی ارتباطی بر اسنادهای ارتباطی، نگرش به روابط فرازناشویی و تمایز یافتگی خود در مراجعین به مراکز روانشناختی»، *پژوهشنامه روانشناسی مثبت*، دوره ششم، ش ۴ (۲۴)، ص ۶۳-۸۰.
- Allen, E. S., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Markman, H. J., Williams, T., Melton, J., & Clements, M. L., 2008, "Premarital precursors of marital infidelity", *Family process*, N. 47(2), p. 243-259.
- Babbie, E., 2011, *The Basic of Social Research*, USA, Wadsworth, Cengage Learning.
- Blow, A. J., & Hartnett, K., 2005, "Infidelity in committed relationships ii: A substantive review", *Journal of marital and family therapy*, N. 31(2), p. 217-233.
- Campbell, Amanda Marie M.A, 2009, *How Selected Personality Factors Affect The Relationships Between Marital Satisfaction, Sexual Satisfaction, And Infidelity*, A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, Tech University.
- Drigotas, S. M., Safstrom, A., & Gentilia, T., 1999, "An investment model prediction of dating infidelity", *Journal of Personality and Social Psychology*, N. 77, p. 509-524.
- Fife, S. T., Weeks, G. R., & Gambescia, N. , 2008, "Treating Infidelity: An Integrative Approach", *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, N. 16, p. 316-323.
- Glass, S. P., & Wright, T. L., 1988, "Clinical Implications of research on extramarital involvement", in R. Brown and J. Field (eds.), *Treatment of Sexual Problems in Individual and Couples Therapy*, New York, PMA.
- Jeanfreau, Michelle, Marchese, 2009, *A qualitative study investigating the decision- making process of women's participation in marital infidelity, An abstract of a dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree doctor of philosophy*, University Manhattan, Kansas.
- Peluso, P. R. 2015, *Infidelity: A Practitioner's Guide to Working with Couples in Crisis (Family Therapy and Counseling)*, New York, Routledge.
- Roscoe, B., Cavanaugh, L. E., Kennedy, D. R., 1988, "Dating infidelity: behaviors, reasons and consequences", *Adolescence*; N. 23(89), p. 35-43.
- Shackelford TK, Besser A, Goetz AT., 2008, "Personality, marital satisfaction, and probability of marital infidelity", *Individual Differences Research*, N. 6, p. 13-25.
- Weeks & colleagues, 2008, "Treating Infidelity: An Integrative Approach", *The Family Journal*, N. 16, p.316-323.